

Никита Михалков - „Територията на моята любов“

Никога не съм губил чувството за произход. Дори тогава, когато не съм съзнавал, че то съществува. Усещах го като шума на жизнените сокове в дърво. Сякаш са някакви устремени сокове, чийто извор е през девет планини.

Майка ми, баща ми, дядо ми, целият живот на рода ни през вековете... това е системата от корени, която поддържа клоните ти и ти можеш да се въртиш с тях по всички посоки на света.

Вероятно това е имунитетът... То е много важно. Знаеш, че можеш да се гънеш под променливите пориви на вятъра, да се заледяваш при зимен студ и дори наесен да отлиташ като пожълтяло листо.

Но това, най-важното, е с теб. Ти знаеш, че си ти. И не си сам.

Родословието

Всички ние отскоро започнахме да се интересуваме от родословието си. Беше време, когато за мнозина беше най-добре, ако не да го забравят, то поне да си мълчат. И баща ми не говореше много на тази тема.

И трябва да кажа, че тази предпазливост до известна степен опази нашето семейство. Дядо ми по бащина линия, потомствен дворянин и наследник на имения в Московска, Костромска и Ярославска губерния, Владимир Александрович Михалков, не е редно да го казвам, макар че всъщност е вярно, успял да умре навреме, иначе не би избегнал репресиите.

Но родният брат на баща ми, въпреки че няколко пъти е бягал от немски плен, след като свършила войната, го осъдили и пратили в лагер. Макар че на него, в сравнение с мнозина осъдени без вина, му провървяло – върнал се жив от лагера.

* * *

Началото на нашия род е в трудно различимия хоризонт на руската история. Само в архивите са запазени писмата на хора от семейството в продължение на триста години... Наскоро познат историк ми съобщи, че двама от прадедите ми са участвали в битката на Куликово поле. Между другото, и двамата са оцелели.

Прадедите на баща ми са от Литва. Наскоро ми донесоха духовните завещания на прадедите ми (от Михалкови) по времето на Иван Грозни. Колко трогващи са тези документи! На кого какво се пада: на този някаква сабя, на онзи крава, някакви кожи. А той дължал на прадедо ми две парчета сукно. Затова трябвало „да уреди всичко дължимо“. Да кажем, някой дължи пари, можел например да върне крава... И всичко това ставало напълно сериозно.

Държах в ръцете си грамотата, с която първият цар на династията Романови, Михаил Фьодорович, дарява земи на болярина Михалков, негов далечен братовчед и придворен, който се грижел за царската постеля.

Прадедо ми, Михалков, е бил последният предводител на дворяните в Ярославъл. И фактически всички Михалкови са били Сергей и Владимир. В нашия род е имало много войводи.

Навярно затова съм наследил „войнствен мозък“. Когато ситуацията се нажежи, в кръвта ми сякаш кипва шампанско. И това ражда у мен весело, дръзко усещане за битка.

Ако я нямаше режисьорската професия (като изключим и такива неща като изкуството и спорта), със сигурност щях да съм военен или адвокат, тъй като и това е борба с голямата сила на прокуратурата и на съда.

По линия на майка ми са най-вече разночинци. Сред тях има прочут лекар, историк. Баща на майка ми е Пьотър Петрович Кончаловски.

А дядо на майка ми е гениалният руски живописец Василий Иванович Суриков.

Затова в географията на рода на майка ми са Сибир и... Франция. Защото жената на Суриков е Огюста Шаре, от стар френски род.

Никога не забравям, че прочутият ми прадядо, въпреки че е бил част от света на „изящните изкуства“, е сибирски казак. Неговите прадеди са дошли в Сибир през XVI в. от Дон с Ермак. Братовчедът на дядо му, Александър Степанович Суриков, е атаман на Енисейския казашки полк. Бил невероятно силен. Някаква буря откъснала от брега сала на казаците. Александър Степанович се хвърлил в реката, хванал въжето и като приказан богатир измъкнал сала на брега. Остров Атамански на Енисей е наречен в негова чест.

Дядото на художника, Василий Иванович Торгошин, е бил стотник в казашката войска в Туруханск. Впрочем и моят чичо, Пьотър Петрович Глебов, който е изиграл много роли, сред тях и Григорий Мелехов в *Тихият Дон* на Герасимов, също е от казашки род. И в мен има нещо от казаците и аз го харесвам. Всичко е смесено от вътрешни коренни неща, които трудно могат да се обяснят.

Василий Иванович Суриков бил суров човек, обичал или „не понасял“ без полутонове. Мразел думата „топъл“ (например изразът „топли отношения“). Казвал: „Топла може да е само помията; или горещо, или студено; или душата си давам, или не мога да го търпя!“. Възприела го е и майка ми. Така погледнато, нейният характер беше сибирски, толкова силно континентален, като климата в Красноярск. Но не беше злопаметна.

Суриков е пътувал много из Италия, но няма по-руски живописец от автора на „Болярката Феодосия Морозова“ и „Утрото на екзекуцията на стрелците“. Вярно е, че на времето е копирал Веласкес, Ел Греко, с часове седял в музея „Прадо“ в Мадрид, но когато се върнал в родината, кой знае защо нарисувал „Степан Разин“, „Покоряването на Сибир от Ермак“, „Преминаването на Суворов през Алпите“ и „Превземането на снежното градче“.

...За първи път бях в къщата музей на Василий Иванович Суриков в Красноярск, за да правя компания на майка ми, с нейния по-малък брат, моят вуйчо, великолепният художник Михаил Петрович Кончаловски. (Той си отиде от този свят на деветдесет и четири години, надживя с десет години майка ми.) По-късно, вече осъзнато, отидох сам в този град и сега, когато мога, често ходя там, за да посетя къщата на прадядо ми.

С това място за мен е свързано нещо много важно. Преди да започнем снимките на Сибирският бръснар, помолих директорката на къщата музей, Людмила Павловна Греченко, да ми позволи да пренощувам там. Не знам защо, но ми се струваше, че в деня, преди да започнат снимките и да произнесе съкровената дума „Камера!“, трябва да остана насаме в тази къща, където са витаели духовете на моите прадеди. Мислех си, къде другаде ще мога да черпя от силата на духа, от мощния темперамент, ако не в къщата на великия руски художник, един от нашите най-добри исторически живописци?

Усещането от онази нощ бе потрисащо силно. Не бих могъл да обясня какво очаквах от тази среща. Дадох ми стаята на брата на Василий Суриков, прадядо ми Александър, казват, че приличам на него. Лесно може да се убедите, ако внимателно разгледате картината на Василий Иванович „Превземането на снежното градче“. Вдясно може да се види профилът на човек с мустаци, това е Александър Суриков.

Началото на нощта беше ужасно. Къщата не ме приемаше: пъшкаше въздишаше, стенеше... „Кой е тоя? Защо този човек е тук?“, струваше ми се, че си мисли. Ставах, ходех по тъмните стаи, скърцах с дъските, поемах миризмите...

Но къщата не ме приемаше. В столовата се спрях пред ъгъла с иконите: едва се долавяха в тъмното, иконостасите едва проблясваха в бледата светлина, която влизаше през прозорчето.

Пред иконите се виждаше незапалено кандило. Напирах здрав стол, примъкнах го до иконостаса. Кандилото беше сухо и дори ми се стори, че по него имаше паяжина. Знаех, че е безнадеждно да намериш в музей кибрит и масло за кандилото, разбирах го, но потърсих. Най-смайващото е, че намерих и едното, и другото. Налях масло в кандилото, оправих фитила и драснах клечката. Топлата светлина от запаления фитил меко освети старинните потъмнели икони. На пръв поглед в къщата не се случи нищо особено, нищо не се промени. Но всъщност всичко се промени. Къщата се изпълни с някакъв тайнствен живот. Светлината на кандилото в ъгъла пред иконите създаде усещане за жива къща, изпълнена с близки хора, които просто в момента не са в стаята. Най-смайващо бе, че къщата ме прие. Убеден съм. Тя почувства, че съм от нашите, успокои се и дори... сякаш ми се усмихна. Легнах на малкия твърд креват на моя праядо и съм спал дълбоко. Беше шест сутринта.

Събудиха ме в седем и странно – бях бодр, абсолютно спокоен и свеж, сякаш съм спал цялата нощ. Горещ чай в къщата на праядо ми със сибирски шанюшки и край: без да се колебаю, без съмнения „се гмурнах“ във филма, който снимах три години.

Кои са Кончаловски

Кончаловски – това най-вече е семейната извънградска къща, която е останала в живота ми с геометрията си, с изгледа от прозорците, с всички миризми и усещания. Където и да се споменава живот в такива къщи – при Чехов, Бунин, Толстой, Лесков, Гончаров, Тургенев – веднага си представям разположението на къщата, в която е живял дядо ми, неговата работилница, конюшната, градината...

Кончаловски са и глиненото гърне с гореща вода с хвърлено на дъното парче домашен сапун, в което ние с братовчед ми бъркаме с четчици, мием ги и после ги чистим с терпентин.

И хамонът, испанска шунка, която сами си правехме.

И навахите, испански ножове, много остри. Дядо ги правеше от остриетата на коси.

И кожените ботуши за ходене по блатата, посипани с овес, за да изсъхнат по-бързо. Защото овесът попива влагата...

* * *

Къщата на дядо е в Бугри, близо до Обнинск. Там даже нямаше селище, просто отделна къща. Къща с огромна градина, където, за да се живее, трябваше да си имаш „от всичко“.

Тоест дядо ми, художникът Пьотър Кончаловски, живееше като абсолютен помешчик. Беше си създал свой прекрасен свят – с лов на зайци и патици...

Нямаше електричество (няма ток и досега).

Газени лампи, кокошки, свине, крава...

Помня миризмата на пушени бутове и на ябълки-антоновки, скърцането на дъските, постоянния мирис на бои, нали дядо ми е живописец...

Вечерните сбирки край пианото с газената лампа, на което дядо ми свиреше Моцарт, рецитираше наизуст цели страници от Пушкин, пееше арии от любими опери. (Бих казал, че той беше човек с ренесансово дарование и интереси.)

В огромната му ръка се побираше цялото ми детско дупе, когато той ме вдигаше с тази ръка...

Запазил съм миризмите, усещанията от тази къща. Всъщност тази къща на дядо ми е първообраз на всички подобни къщи, които по-късно ще се появят във филмите ми – декор за вечни времена!

Гостоприемството, прочутата „кончаловка“, която беше измислил дядо ми. Нарязан с наваха хамон. И до днес усещам мириса на същите тези ябълки-антоновки наесен в същата дървена къща, в която ги събираха за зимата...